

Averroes – vztáh filozofie a náboženstva

M. Chabada

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Rok 1277 – odsúdenie názoru, že existujú dve protirečiaci si pravdy – pravdy rozumu/filozofie a pravdy viery/náboženstva
- Zastával Averroes teóriu „dvoch právd“? Bol terčom odsúdení? Nejde o odsúdenie „slameného panáka“?
- Averroes ako „duchovný otec“ Sigera z Brabantu a Boethia z Dácie, ktorých sa Odsúdenia z 1277 týkali.
- Averroes pristupuje k otázke vzťahu náboženstva a filozofie z pozície práva.
- „Cieľom tejto rozpravy je z hľadiska islamského práva dôkladne preskúmať, či náboženský Zákon povoľuje, zavrhuje, či prikazuje – či už ako odporúčanie, alebo povinnosť – štúdium filozofie a logiky“ (Averroes 2012, 87).
- Averroes ako právnik/teológ vstupuje do diskusie s inými teológmi – najmä s al-Ghazzálím – o povahe, funkcii a prospešnosti filozofie v riešení náboženských otázok.

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Filozofia: teoretické uvažovanie o všetkom, čo jestvuje, čím dospievame k poznaniu Príčiny súcna: postup od poznania známeho k poznaniu neznámeho. Aj Korán nabáda k uvažovaniu o stvorení a Stvoriteľovi (Averroes 2012, 96, 89)
- Štúdium filozofie je podľa Zákona povinné a/alebo odporúčané (Averroes 2012, 88).
- Vzťah filozofie a náboženstva primárne hermeneutický problém pri výklade Koránu.
- Filozofia: najlepší spôsob interpretácie Koránu; ide cestou racionálnych dôkazov, ktoré sú nevyhnutné a isté (Averroes 2012, 90).
- Potreba oboznámiť sa s filozofiou ešte pred štúdiom Koránu, zbaviť sa negatívnych predsudkov, rozlišovať medzi tým, čo je pre náboženstvo vhodné/prospešné a čo nie. „Pokiaľ bude všetko správne, mali by sme to od nich prijať, pokiaľ tam ale bude niečo nesprávne, mali by sme na to upozorniť“ (Averroes 2012, 92, 93-94)

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Averroes komparuje *per analogiam* s právom. Osobné zlyhania a nedostatky filozofov či časová následnosť filozofie po raných obdobiach islamu, nie sú dôvodom na odsúdenie štúdia filozofie, lebo s rovnakými javmi sa stretávame v štúdiu práva, ktoré sa teší všeobecnej úcte. „A to, k čomu náhodne dochádza v prípade filozofie, je vecou, ktorá sa môže prihodiť i u ostatných vied a umení. Koľko právnikom bola právna veda príčinou ich malej zbožnosti a pohrúženia sa do tohto sveta!“ (Averroes 2012, 95).
- Majstrovský obrat: náhrada „múdrosti,“ ku ktorej vyzýva Korán, za múdrosť, ktorou Aristoteles označil filozofiu. Paradox: Zákon vyzýva k povinnému štúdiu Aristotelovej filozofie.
- Filozofia je aj najlepším spôsobom uverenia v Zákon. „Povahy ľudí, čo sa týka uverenia, sú na rôznych úrovniach. Niektorí uveria na základe dokazovania, iní na základe dialektických argumentov ... a iní na základe rétorických argumentov“ (Averroes 2012, 95-96).

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Averroes: neexistujú dva druhy pravd (pravdy filozofie/rozumu a pravdy náboženstva/viery). Existuje len jedna pravda, ktorá je obsiahnutá v náboženskom Zákone a filozofia ju najlepšie vyjadruje.
- „Veď pravda sa neprotiví pravde, ale zhoduje sa s ňou a dosvedčuje ju“ (Averroes 2012, 97).
- „Doslovný význam vyjadrovaného [v Písme] je nevyhnutne buď v súlade, alebo v rozpore s tým, k čomu vedie dokazovanie. A ak je v súlade, tak nie je čo dodať. Ak je v rozpore, vyžaduje si to alegorický výklad [pasáže Písma]“ (Averroes 2012, 97).
- Spor medzi náboženskými a filozofickými výpoveďami - len zdanlivý. Ak máme filozofické tvrdenie o nejakom predmete a náboženstvo o ňom nehovorí nič, nemôže byť medzi nimi spor. Ak o nejakom predmete je filozofická výpoveď a doslovný zmysel náboženskej výpovede je v súlade s filozofickou výpoveďou, nie je čo riešiť. Problém vzniká, keď je doslovný zmysel náboženskej výpovede v protiklade k filozofickej výpovedi. V tomto prípade treba interpretovať náboženskú výpoveď pomocou filozofie alegoricky a odhaliť jej hlbší/skrytý význam.

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Nie alegorický výklad celého Koránu. Tradícia a všeobecný konsenzus medzi veriacimi ukazujú, ktoré výroky Koránu je dovolené/nedovolené vykladať alegoricky. „A z toho dôvodu panuje medzi moslimami konsenzus v tom, že nie je nevyhnutné brať všetky výrazy v Písme doslovne, ani doslovný význam všetkých vykladať. Rozchádzajú sa iba v tom, ktoré z nich majú byť vykladané a ktoré nie“ (Averroes 2012, 98).
- Alegorický výklad je zakázaný pri základných dogmách (existencia jedného Boha) a praktických záležitostiach.
- Sú časti, o ktorých panuje väčšinová zhoda, že ich alegorický výklad je nevyhnutný a tu je príležitosť pre filozofiu. Hlbší/skrytý význam sa vyjavuje len „ľuďom dôkazu,“ (Averroes 2012, 107) teda filozofom, ktorí sú intelektuálne nadanejší a predstavujú „najlepší druh ľudí“ či „vyvolených“ (Averroes 2012, 111, 112).

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Obsahu Zákona možno uveriť v troch úrovniach: 1. na základe vedeckých dôkazov; 2. dialektických argumentov a nakoniec 3. rétorických argumentov, lebo „Zákon v sebe zahŕňa všetky spôsoby vzývania Boha“, totiž „múdrostou ... kázaním a spormi“ (Averroes 2012, 96)- rozdelenie ľudí: pomocou múdrosti = pomocou filozofie; kázania = rétorika; sporu = dialektika .
- Nie sú dve či tri pravdy, ale dva či tri spôsoby výkladu, uchopovania a súhlasu, z ktorých iba filozofia, zakladajúca sa na vedeckých dôkazoch, je jedinou správnou cestou k poznaniu pravdy a výkladu Koránu.
- Reakcia na konkrétne obvinenia filozofie.
- Prvé obvinenie: Boh nepoznáva jednotliviny. Odpoveď znie, že Boh všetko poznáva rodovo odlišným poznaním, než je naše ľudské. „Jeho [=Boha] veda presahuje kategórie ako „všeobecnina“ či „jednotlivina““ (Averroes 2012, 103;).
- Druhé obvinenie: večnosť sveta. Spor medzi filozofickým (svet je večný) a náboženským (svet je stvorený) názorom spočíva v akcentácii jeho podobnosti buď s premenlivými telesami alebo s Bohom. S premenlivými vecami sa svet podobá v zapríčinenosti, s Bohom sa podobá v nepodliehaní zmenám (Averroes 2012, 104).

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Filozofia - sociálne obmedzená len na elitu. Alegorický výklad sa nesmie šíriť medzi tými, čo mu nedokážu porozumieť, lebo by ich to „viedlo do nevery“ (Averroes 2012, 110).
- Kto pozná alegorický výklad a stretne s obyčajným veriacim, má odpovedať, že skutočný výklad tejto pasáže „nepozná nikto okrem Boha a bodka“ (Averroes 2012, 108).
- Dôsledok zverejňovania alegorického výkladu - masové odpadnutie od viery, zbytočné novátorstvo a nárastu odnoží islamu, čo spôsobili teologické školy (Averroes 2012, 118). Poznanie teologických škôl je „skôr sofistické“ (Averroes 2012, 118).
- Metódy výkladu Písma: primerané trom druhom ľudí, nemiešať ich.
- Rozum/filozofia a viera/teológia neprodukujú opačné pravdy, ale „filozofia je súputníčkou náboženstva a jeho kojnou sestrou. ... Ide predsa o prirodzených partnerov a bytostných a inštinktívnych milencov“ (Averroes 2012, 121).
- Je len jedna pravda, ktorá je obsiahnutá v Koráne a tú najlepšie vyjadruje filozofia. Na teoretickej rovine je filozofia nadriadená viere.
- V sociálno-politickej dimenzii je filozofia podriadená náboženstvu.

Averroes – filozofia a náboženstvo

- Je Averroes „otcom teórie dvoch právd“, ktorú v roku 1277 odsúdil parížsky biskup?
- Nie: filozofické a teologické výpovede si neprotirečia. Spôsoby odstránenia protirečení: alegorický/filozofický výklad nejasných pasáží Koránu; presnejšia práca s pojmami, zohľadnenie akcentácie istého pohľadu a nakoniec lepšie vzdelanie vo filozofii.
- Filozofická aktivita je sociálno-politicky vymedzená len pre elitu, šíriť alegorický výklad medzi masami je zakázané.
- Parížsky biskup v roku 1277 odsúdil „slameného panáka“, t. j. umelo vytvorený problém „dvoch právd“, ktorý bol Averroovi a jeho stúpencom podsunutý.
- Literatúra: IBN RUŠD (AVERROES)(2012): *Rozhodné pojednání o vztahu náboženství a filosofie*. Prel. O. Beránek. Praha: Academia.